

gospodarske, obertniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 23. marca 1859.

Skrivnosti pri sejanji in pridelovanji bele ali rumene pese.

(Konec.)

Sej peso, kar je moč zgodaj, spomladi na njivo, kjer bo ostala; ne bodi preveč skop s semenom pri setvi; sej po gosto. Po navadi sejejo peso vsi naši kmetje v gredice na svojih vertih in ko je že precej odrastla, jo presajajo mesca majnika ali pa rožnika na njive. Včasih utegne presajanje dobro biti, večidel pa je slabo; zakaj, če nastane suho vreme, se more presajanje še čez Kres odložiti, in ker ob tem času že dostikrat huda vročina nastopa, se sadike le počasi ukoreninjujejo, in čas prave rasti je pretekli; včasih pritisne pa tudi vročina koj po presajenji in zamori sadike tako, da jamejo po versti hirati, da se jih veliko posuši.

Če pa peso koj na tako njivo seješ, kjer bo ostala, mladim rastlinam zimska in spomladanska vlažnost tem več tekne, ker se tako krepko ukoreninijo, da jim vročina, ako pozneje nastopi, veliko škodovati ne more.

Kdaj je pravi čas peso sejati, se tudi tukaj, kakor pri nobeni drugi setvi ne more na dan odločiti. Vsaka reč se seje, kakor spomladansko vreme nanese, pred ali pozneje. Jez jo sejem, če je le vreme ugodno, po navadi o polovici malega travna; večidel se mi prav dobro obnese.

Tu in tam jo kmetovavci sejejo tudi koj na njivo, kjer ima ostati; al tukaj jo sopet napak opravijo, ker jo preredko sejejo, ker se jim seme smili. V vsako jamico veržejo po dve do tri zerna, kar je pa gotovo premalo; zakaj dosti zernja objeje červi, nekatere zerna ne kalijo ali se pa na kako drugo vižo pohabé, in tako ostanejo prazni kraji, kateri se morajo z drugim semenom obsejati ali pa že z odrastlimi sadikami posaditi, ktere so pa več ali menj, kakor sem že gori omenil, vremenskim negodam podveržene. Jez dam v vsako luknjico po 6 do 8 zern. Kaka dva funta semena, ki ga več za posetev potrebujem, mi gotovo ne bosta toliko škode prizadjala, kakor bi mi je pusti oplazi napraviti utegnili.

Koliko semena se za setev potrebuje?

Odgovor na to vprašanje se opéra na to, kako gosto ali redko se pesa seje. Jez jo sejem največkrat v verste, ki so poldrugi čevlji saksebi, vsako po čevlji narazen. Ker so pa v poslednjih časih skušnje natanko dokazale, da ima pésa srednje debelosti največ sladkorja v sebi, in da je sladka ali cukrena pesa za kermo boljša kakor navadna, bo kmetovavec, ki se z obdelovanjem pése pečá, najbolj opravil, če jo bo bolj gosto sadil, namreč v verste po 8 do 9 pavcov saksebi. Na to vižo bo kakih 6 do 7 funtov semena na avstrijsk vagán posetve potreboval. Pri tem mora pa vselej vendar le gledati, da nekoliko semena prihrani, da bo ž njim, ako sém ter tjé kako prazno leho zapazi, jo zopet obsejal.

Glej, da ti ne bo plevél pese prerastel koj od začetka, in derži jo, kar se dá, čisto. Večji del kmetovavcov misli, da se mora pesa takrat okopati, kadar je njiva že zelena, kakor da bi bila s špinačo obse-

jana. To pa ni nikakor prav; zakaj, če plevél enkrat njivo preraste, se težko zopet do čistega opléve, ker se prerad med peso vrine, jo v rasti prehití in kmali močno zamori. Zato se mora tako hitro prvič okopati, kakor hitro se pesa od plevéla razločiti more. Pri prvem okopovanji se ne smejo debele kepe zemlje kviško valiti, ampak zemlja kar je moč z matiko precej globoko zrahljati in na mestu pustiti. Posebno pazljivo se mora zemlja okrog pese drobiti, da se sadež ne rani, kar bi mu znalo jako škodovati. Pregoste sadike se morajo ene dni po prvem okopovanji poščipati ali poruvati, ali pa še le ob drugem okopovanji, da se omajane rastline zopet kviško vzdignejo in čversteje postanejo. Pri tem ruvanji in ščipanji se mora pa vedno na to gledati, da se vselej le najmočnejša rastlina rasti pusti, šibkeje pa poščiplatejo in porujejo.

Drugič se mora pesa okopati tako hitro, ko se je po prvem okopovanji zopet plevél prikazovati jel. Druzega okopovanja ne gré nikdar po prvem čez 14 dni ali 3 tedne odlašati, da se zvernjeni sadeži predolgo nagnjeni ne pusté, kar bi jim utegnulo v rasti in debelenji močno škodovati. Ob drugem okopovanji se more kakor spervič zemlja okrog pese rahljati, pred vsem pa plevél pokončati, da ne bo pese nikakor moril, ampak da bo spešno rastla in se obnašala, da jo bo veselje viditi.

Če se čez nekoliko časa zopet med peso plevél prikaže, se mora tretjič okopati. Pri lepi pesi je to okopovanje poslednje, ker svoje široko perje tako razprostiruje, da vés prostor zraven sebe ž njim zagerne, in če se je pesa enkrat tako zgostila, se ji ni ničesa več bati; ne bo je več ne plevél dušil ne suša morila. Rastla bo čversto. Da se dobro obrašena pesa tudi hude vročine ne vstraši, smo se pretečene vroče leta popolnoma prepričali; senožeti, travnike in deteljša je vročina popalila in v dosti krajih do dobrega posmodila, pesa je pa pri vsem tem lepa in zelena ostala.

Od zdaj nima kmetovavec s peso nič več opraviti; pusti jo rasti kakor sama hoče. Kadar se tako obraste in zgosti, da zemljo do dobrega pokrije, bi ji obdelovanje več škodovalo kakor koristilo, ker bi se ji dovelj perja polomilo, kar bi peso v rasti močno zadrževalo.

Kaj je pa storiti, če huda suša pritisne? — Jez sem bil vedno te misli, da je okopovanje pese v suši škodljivo.

Gotovo jih je tudi veliko te misli; jez sem se pa vendar le že dostikrat sam prepričal, da je stala v hudi vročini okopana drugo jutro bolj frišna kakor neokopana. Pesa hoče dobro okopana biti, se sploh govori, in to je res. V tem obstoje skrivnosti pri sejanji in obdelovanji pese.

Gospodarske skušnje.

(Kako stare in mlade drevesa, ki so z mahom obrašene, varovati, da jih za več let mah ne bo prerastel). Prav lahko se to zgodi tako-le: Najpoprej se drevje, kar je najbolj moč, očedi mahú in vseh razpok, ktere se nahajajo na skorji; se vé da se to najbolj opravi

v deževnem vremenu. Potem vzemi navadnega luga in z mehko kertačo umij čisto in čedno deblo in veje. Vidil boš, da čez tri leta ne bo cemperca mahú več na drevju, skorja pa bo gladka in lepa. Pri mladih drevescih je dosti, če jih le enkrat tako očediš; pri starih pa je treba to večkrat storiti, ker je njih skorja hrapava in se na starih drevésih ne dá vsa nesnaga v enem hipu odpraviti.

(Košata rež dobra pomoč gospodarju, ako mu klaje za živino manjka). V ta namen se obseje dobro pognojena njiva s košato režjo (Staudenroggen). Mesca oktobra jo lahko že pervikrat žajneš, mesca malega travna (aprila) pa drugič in toliko več je boš našel, kolikor bolj si vso njivo pozimi z gnojnico pognojil; mesca rožnika, kakih 8 dni pred žetvijo navadne reži, bodeš pa našel dovolj košate reži z lepim zernjem.

(Gnoj čedalje več vreden). Menda ne bo brez koristi, ako povemo, kako od leta do leta bolj po različnih deželah gnoj cenijo. Naj povemo v spričo tega vsaj en izgled: V kosarnah v Karlsruhe in Gottesaue na Nemškem so mogli do leta 1828 vsako leto 800 gold. ljudém plačevati, da so jim gnoj iz sekretov vozili. Do leta 1843 so se snizali ti stroški na 80 gold. Ker pa so čedalje bolj spoznavali, kako potreben je gnoj, so ga pozneje leta kmetovavci radi za dnar iz kosarn kupovali, in poprejšni stroški so se preobrnili v obilne dohodke, in sicer: v letu 1856 so skupili za gnoj iz kosarn omenjenih dveh mest 1790 gold., leta 1857 2700 gold. in leta 1858 3009 gld., — tedaj se kaže od leta 1843 do letos ali v 15 letih veliki razloček od 80 gld. stroškov na 3009 gld. dohodkov.

Za domače potrebe kaj.

Če sivo ali višnjevo sukno z vinom okaplano rumeno ali rujavo postane, se taki madeži gotovo berž poskrijejo, ako se z gnojnico, ki se v štali dobi, ali z namočenim peresom ali kertačo pomočijo. J. Š.

Tontina *)

ali nova bratovšina,

kako fant ali dekle po dvajsetem letu lahko do premoženja pride.

V Terstu se je predlanskim ustanovilo društvo, katerega namen je tako koristen in hvale vreden, da ga tudi v „Novicah“ razglasimo. Imenuje se „Nova bratovšina za preskerbljenje otrok“ (Ausstattungs-Verein für Kinder oder Tontinenversicherung).

Namen tega društva je vsakemu, kateri je va-nj zapisan, po spolnjenem 20. letu določeno število dnarjev odšteti, s katerimi si slednji po svoje pomagati more. Tako na priliko jih more obrniti devica, ko se omoži, za doto, mladeneč, kateri se je učil pravoslovja ali zdravništva, more plačati z njimi doktorstvo, ali pa se odkupi od vojašine; kdor se hoče lotiti kakega obertništva ali kupčijstva, si more s temi dnarji za vse svoje dni pomagati itd.

Društvo je razdeljeno v deset razredov ali klasov za otroke, kateri so rojeni v letih 1848 do 1857. Vsak razred je od drugega ločen. Leta 1858 se je začel nov razred za otroke rojene 1858.

Na vprašanje, od kod se plača v to društvo zapisanim gori omenjeni dnar? Odgovorimo, da se ta dnar nabera iz trojnega zaloga, namreč:

1. iz dnarjev, ki so se kot obresti (činži) nabrali od kapitala, ki je za otroke pri društvu naložen;

*) Tontina se imenuje bratovšina, katero je Lah Lorenc Tonti že pred 200 leti našel in ktera se je vpervič ustanovila na Francozkem leta 1653. Pri ti bratovšini stopi več deležnikov skupaj, kateri plačajo izgovorjeni znesek v družbeno kaso, iz ktere se dohodke do smrti tako dolgo uživajo, dokler zadnji tistih ne umerje, ki je bil v bratovšino zapisan.

2. iz kapitalov in činžev tistih družbenikov, kateri so v tem času umerli, in

3. iz činžev od dnarjev, ktere so vložili živeči družbeniki pa niso vseh dolžnost do društva spolnili in tedaj pri razdelitvi sam kapital brez činža nazaj dobijo.

Kdor stopi v društvo, plača ali koj takrat, kadar se zapiše, enkrat za vselej, ali pa vsako leto v odločenih obrokih ali brištih. Plačila morajo vsigdar do 31. decembra vsacega leta opravljene biti. Bolj natanko je ta tarifa razložena v „Oglasniku“.

Kdor želi od te koristne naprave kaj več zvedeti, naj se obrne do vodstva tega društva, katero se pod imenom „Nuova Società commerciale di Assicurazione“ v Terstu znajde, ali pa do gospod Edmunda Terpina, trgovca v Ljubljani, kateri je veliki opravnik omenjenega društva za krajnsko deželo in bo gotovo rad vsakemu na drobno povedal, kar kdo v ti zadevi zvediti želi.

Za pirhe kaj.

Kdor hoče komú za velikonočne pirhe kaj darovati, da se mu bo gotovo prikupil, naj mu kupi lepe bukve, ki so ravno zdaj na svetlo prišle pod imenom

Potovanje v sveto deželo.

Bravcom „Novic“ je bil ta potopis, kakor nam je bilo od veliko veliko strani na znanje dano, tako vseč, da so komaj lista za listom pričakovali, v katerem so prečastiti terž. gospod prošt Mihael Verne svoje potovanje v obljubljeni deželo popisovali, katero so predlanskem o veliki noči obiskali. Kdo bi, kakor so oni že dolgo želeli, tudi ne želel sam obiskati kraje, kjer se je Izveličar naš rodil, kjer je živel in učil, in kjer je umerl, da je rešil človeštvo večne pogube? Al malokomu se more spolniti ta želja, da bi sam obhodil te imenitne kraje! Slavni gospod pisatelj, ki so Slovencem že spisali veliko lepih reči, so nam popisali tudi te kraje polni gorečega pobožnega duha tako mično in v tako gladkem domačem jeziku, da ob enem, ko so nam podali potopis v „sveto deželo“, katerega vsi drugi narodi že davnej in v obilnih iztisih imajo, in smo ga dosihmal le mi Slovenci še pogrešali, so pomnožili tudi slovensko slovstvo z izverstnim delom.

Ker bo pa vsakega braveca mikalo poznati jeruzalemsko mesto in pa cerkev Božjega groba v Jeruzalemu, so dali napraviti tudi obris jeruzalemskega mesta in cerkve Božjega groba, ktera je Blaznikov risar na kamnu tako lično napravil, da bo vsak vesel prebiral in ogledoval zaznamovane posamezne kraje Jeruzalemskega mesta in Božjega groba. Pa še več. Pridjane so temu potopisu tudi pesme in molitve, ki se v Jeruzalemu pri vsakdanji procesii pojó in molijo, ktere je po željah preč. gospod prošta naš na vsako dobro stran delavni gosp. fajmošter Hicinger v duhu izvirnega (latinskega) jezika v slovenski jezik prestavil. Vsega tega ni bilo v „Novicah“ in se najde le v tem potopisu, katerega je po prijaznem dovoljenji preč. gosp. pisatelja gosp. Blaznik v posebnih bukvah natisniti dal. Lično vezane bukve z obrisoma itd. veljajo 48 kr. starega ali 84 kr. novega dnarja. Kdor jih dobiti želi, naj se obrne do tiskarnice Blaznikove hitro, ker število posebej natisnjenih bukev je majhno.

O boginji Celeji.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Posvečeno visokoučenemu in velečastnemu p. n. gospodu opatu in celjskemu mestnemu fajmoštru Vodušek-u v znamenje male hvaležnosti za mnogokratno prijazno in gnetoljubno sprejetje v stari slavni Celeji).

Politika rimskih cesarjev si je prizadevala, vsako narodnost zatreti, ali jo konečno v bistvenih razločkih zbrusiti. Tako je večidel v iztoku in zapadu rimskega sveta zginila